

Egy államelméleti probléma politológiai megközelítéséről

Az államról, a szuverenitásról, a globalizációról számos fontos munka jelent meg az elmúlt évtizedekben, azonban ezek közül is figyelemreméltó módon tűnik ki Prugberger Tamás *Európa-egységesítési terv nemzetállamok nélkül*² című kötete. Már maga a témaválasztás is különösen szerencsésnek mondható, hiszen a szuverenitás és a globalizáció kérdését egy olyan köztes jelenség legújabb tendenciái alapján igyekszik bemutatni, mint az Európai Unió. A jogtudós szerző az államelméleti szempontból releváns kérdéseket mindazonáltal alapvetően a politikum történései alapján közelíti meg és veszi górcső alá. Ez az első látásra szokatlan eljárás azonban nem csupán megfelelő megokolását nyeri el a tárgyalás során, de egyenesen következik Prugberger eddigi munkásságából, annak módszertanából és eredményeiből. A Szerző ugyanis, aki a munkajog és a környezetvédelmi jog elismert nemzetközi szakembere, mindig is az összehasonlító elemzés gyümölcsöző módszerével élt, ennek során pedig rálátásra tett szert azokra az európai és globális folyamatokra, amelyek a nemzetközi tőkés csoportok érdekei szerint alakították a nyugati jóléti rendszereket, és befolyásolták a környezetvédelem ügyéről való mainstream diskurzusokat is. Az e tényezőkre való rálátás során pedig szükségképp bontakozott ki egy sajátos politikai erőtér és jelenséghalmaz, ami természetét tekintve ugyan elsősorban nem jogi és államtudományi jellegű, ám hatásaiban – ugyancsak szükségképp – jogi és állami konzekvenciákkal jár. A nemzetközi gazdasági folyamatok auktoraí ugyanis sajátos lobbitevékenységgel az államok és azok kormányai révén igyekeznek megteremteni azt a szabályozási környezetet, amely egyfelől profitmaximalizálásuk szempontjából kedvező, és amely másfelől fokozatosan szükségtelessé teszi azoknak az államoknak a szabályozásban való közreműködését, amelyeknek szolgálataira jelenleg még igényt tartanak. Aforisztikusan fogalmazva, ebben a folyamatban a nemzetállamok szerepe meglehetősen ambivalens: szükség van rájuk annak érdekében, hogy szükségtelessé válhassanak. Erre utal Prugberger munkájának címében is: *Európa-egységesítési terv nemzetállamok nélkül*. Hogy mindez nem merőben légből kapott, vagy éppen új keletű felvetés, jól mutatja, hogy Jacques Attali a közel húsz évvel ezelőtt megjelent könyvében mint kívánatos célt jelöli meg, hogy az egyes államok a Föld Kormányának egyfajta ügynökségeivé alakuljanak át.³

Prugberger kötete hat fejezetben tárgyalja témáját. Az első a nyílt társadalom filozófiájával és annak a neoliberais nagy hatalmi politikai összefüggéseivel foglalkozik. A második fejezet már a belpolitikai folyamatokra összpontosítva azt veszi vizsgálat alá, milyen kormányzati politikai döntések veszélyeztethetik azokat – a Szerző által egyébként helyesnek gondolt – kormányzati célkitűzéseket, amelyek a szuverenitás megőrzése és a kedvezőtlen globális folyamatok kiküszöbölése szempontjából jelentősek. A harmadik fejezet a jogalkotás kérdésére összpontosít, rámutatva annak posztmodern torzulásaira. A negyedik fejezet a jogi normák társadalmi és univerzális kontextusait igyekszik megvilágítani, nem hagyva kétséget azon szerzői meggyőződés felől, hogy a helyes egyúttal hatékony jogról csak abban az esetben beszélhetünk, ha a jogrendszer tekintettel van mind a társadalmi valóság, mind pedig a teremtett világ objektív törvényszerűségeire. Az ötödik fejezet megint csak a belpolitika jelenségeivel

¹ Habilitált egyetemi docens, NKE, ÁNTK, Kormányzástani és közpolitikai Tanszék

² Prugberger Tamás: *Európa-egységesítési terv nemzetállamok nélkül*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2021. 276 p.

³ Jacques Attali: *A nomád ember*. Allprint Kiadó, Budapest, 2004. (Eredeti kiadás Jacques Attali: *L'homme nomade*, Librairie Artheme Fayard, 2003) 330.

foglalkozik, latolgatva a legközelebbi jövő esélyeit, azt, hogy egy szuverén nemzetállam további építésének, fejlesztésének milyen kilátásai mutatkoznak a legutóbbi idők politikai folyamatainak tükrében. A hatodik fejezet egyfajta utószava és összegzése a Szerző által addig kifejtetteknek.

Az első fejezet Immanuel Wallerstein, amerikai gazdaságsszociológus történelemfilozófiai relevanciájú víziójával indít, amelyben párhuzamot von a hanyatló Római Birodalom és napjaink nyugati civilizációja között. Prugberger idézi Oswald Spengler releváns gondolatait is, rámutatva egyúttal arra a bizonyos fokú naivitásra is, amivel a német gondolkodó az iszlámra tekintett. Már itt szóba kerülnek a nyugati civilizáción belüli törésvonalak is, nevezetesen az amerikai-európai érdekellentétek, amelyeket gyakorta elfednek az euro-atlantizmus eszméjének jelszavai. Bizonyos történeti visszatekintés után a Szerző felidézi Richard Coudenhove-Kalergi sajátos képét a jövő Európájáról, amelyben a bevándorlók tömegei által felhígított lakosság okán értelmezhetetlenné válik a nemzetállam fogalma. A Szerző rámutat mindennek várt és reális gazdasági konzekvenciájára is, valamint arra, hogy a bevándorlás támogatása milyen nemzetközi gazdasági és politikai csoportok cselekvéseivel hozhatók kapcsolatba. Vizsgálat alá veszi az Európai Unió és az egyes tagállamok kétarcú politikáját, amelyet a bevándorlás kérdésében követnek, valamint összehasonlítja azokat az intézkedéseket és azok hatékonyságát, amelyeket az EU illetve a V4 országok foganatosítottak.

A Szerző részletesen sorra vesz számos esetet, amelyek során migránsok, vagy migrációs háttérű személyek hajtottak végre merényleteket az EU egyes országaiban, és mindezt ütközteti azokkal a deklarált várakozásokkal, amelyek meglehetősen derűlátással tekintettek a 2015-től egyre intenzívebben megvalósuló bevándorlási folyamatra.⁴ A Szerző e körben a jövőbeli megoldási lehetőségekre is utal, elsősorban az uniós határok védelme kérdésének hangsúlyozásával, de figyelmét nem kerüli el az Unió és az Egyesült Államok viszonyának problematikája sem. Helyesen utal annak szükségességére, hogy az Uniónak nyomást kellene gyakorolnia az USA-ra a visszatelepítések előmozdítása érdekében, azonban ennek mikéntje – ismerve a nemzetközi politikai erőviszonyokat – továbbra is kérdés marad.

Külön fejezet szól a migráció és a demográfiai változások vallási okairól. Prugberger felidézi Pokol Béla több mint tíz esztendővel ezelőtt megjelent könyvét, az Európa végnapjait. Az ott tett megállapításokkal és prognózisokkal veti egybe a jelen folyamatait és állapotait. Külön is tárgyalja a migráció egyes következményeit. Így külön is megemlékezik az etnográfiai, a gazdasági, a szociális, a kulturális, a közbiztonságot és a jogbiztonságot érintő hatásokról. Prugberger egyenlege pozitívnak aligha mondható, miközben kizárólag a tényekből indul ki, és következtetései logikai szempontból is helytállóak. A Szerző felvázolja a jogi és politikai ellenintézkedések lehetőségeit is, miközben persze Közép-Európa meglehetősen magára hagyottságának képe bontakozik ki előttünk.

A második fejezet a 2019-es őszi önkormányzati választásoknak a kormánypártokra kedvezőnek éppen nem mondható fejleményei nyomán igyekszik a szuverenista politika esélyeit latolgatni. A Szerző itt erős kritikai észrevételeket tesz olyan kormányzati intézkedésekkel kapcsolatban, amelyek szerinte elvezettek kormányzó pártok önkormányzati választási kudarcához. Itt egyaránt esik szó kommunikációs, személyzeti és jogalkotási kérdésekről is. Prugberger számba veszi a kormányzati munka önkormányzati választások utáni korrekcióit is. A kormányzati teljesítmény jellemzése, valamint a nemzetállami és az uniós cselekvés hatékonyságának összevetése szempontjából is fontos a Szerző áttekintése a Covid19-es pandémia kapcsán megtett intézkedésekről és azok hatásairól. A kormányzati munka színvonalának és az ország teljesítőképességének emelése szempontjából Prugberger fontosnak tartja az akadémiai szférában, így a felsőoktatásban lévő potenciál felhasználását. E

⁴ Lásd a témában Bódi Stefánia: Szuverenitás és az állam lakossága: állampolgárok és külföldiek, MTA LAW WORKING PAPERS 1 : 45 pp. 1-25. Paper: 2014/45, 25 p. (2014)

körben – részben saját tapasztalataira, részben szakmai visszajelzésekre alapozva – pozitívan ítéli meg az egyetemek közalapítványi fenntartásúvá való átszervezését.

A harmadik fejezet a jogalkotás kérdéseivel foglalkozik. A Szerző precízen áttekinti a nyugati nagy jogrendszereket és azok sajtószerekeit. Elemzi az érdekegyeztetés kialakulásának és fokozatos visszaszorításának folyamatát, egyúttal – részben Pokol Béla nyomán – utal a jurisztokratikus tendenciákra is. Utóbbi vonatkozásában kritikus észrevételeket tesz az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának fokozatos jogkiterjesztő tendenciájára, lopakodó alkotmányozására. Figyelmet szentel az amerikai pénzekből finanszírozott NGO-k tevékenységének és azok sajátos bírósági megítélésének, továbbá mindennek neo- és kultúrmarxista, illetve neoliberális szellemi megalapozására. A Szerző e kérdéskörnek a hazai vonatkozásai tekintetében is figyelemreméltó megállapításokat tesz.

A negyedik fejezet a jogi normák és alkalmazásuk univerzális, az élő és az élettelen jelenségek természetrajzával összefüggő kontextusait kutatja. A Szerző itt figyelmet szentel Peschka Vilmos azon megállapításának is, amely a normák érvényessége és hatékonysága szempontjából a különböző rendszerek és alrendszerek és a bennük implikált szabályszerűségek koherenciáját hangsúlyozza. Az alapvetően materialisztikus szemléletű Szerző, aki tartózkodik attól, hogy egyes vallások bizonyos dogmáinak abszolút érvényt tulajdonítson, igen mértéktartóan igyekszik amellett érvelni, hogy a nagy világvallások egymással összhangban lévő fontos szabályai alighanem olyan univerzális törvényszerűségeket foglalnak magukban, amelyeknek figyelmen kívül hagyása hosszú távon súlyos veszélyeket rejt magában. Így anélkül, hogy vallási-teológiai érvelésbe bocsátkozna, a Szerző igyekszik olvasóit meggyőzni arról, hogy a társadalomirányítás eszközeinek számító normarendszerek kialakítása során nem hagyhatók figyelmen kívül az olyan fontos elvek, amelyeknek lenyomatai a nagy világvallásokban is megtalálhatók. A Szerző tehát kizárólag e vonatkozásban bírálja a tisztán öncélú szekuláris törekvéseket, és védelmez bizonyos szakrális megfontolásokat. Mindennek alátámasztására Hartmann létréteg-elméletét is avatottan használja fel.

Igen figyelemre méltó a kötet *A posztmodern jogalkotás és jogalkalmazás elméleti kiüresedése és szűk praktikizmusa* című fejezet is. Maga a fejezetcím is igen találóan fejezi ki korunk nyugati jogéletének neuralgikus pontjait. E körben az eddig megtett néhány megállapítás felvillantása mellett a Szerző bizonyos „jogi trükk”-ökről is szól, amelyek lényegében alapvető természetükből forgatják ki a jogot. Megemlékezik ezek voluntarista-elitista szellemi megalapozásáról is, amelyek tendenciájukban a jogot lényegétől fosztják meg. Jelen ismertető szerzőjének álláspontja itt tehát közelebb áll Prugbergeréhez, mint Pokoléhoz, mely utóbbi szerző, amellett hogy elévülhetetlen érdemeket szerzett a jog posztmodern tendenciáinak feltárásában, hajlamos a legutóbbi fejleményekben valaminő újabb jogrendszer kialakulásának ígéretét látni, annak felismerése és világos kimondása helyett, hogy e körben nem másról van szó, mint a jog teljes dekonstrukciójáról, voltaképp megszüntetéséről. Az a fajta, a jogelveket önkényesen alkalmazó, vagy épp mellőző ítélkezési gyakorlat, amely a pillanatnyi gazdasági érdekek mentén igyekszik kialakítani egy meglehetősen heterogén tartalmú ítélkezési gyakorlatot és ennek nyomán egy olyan „szokásjog”ot, amely a kiszámíthatóságnak a legcsekélyebb mértékben sem ad esélyt, valójában a jog lényegének, a normák uralmának tagadását jelenti. Sokkal inkább egy olyan újfeudalizmus kialakításának eszközeként tekinthetők ezek a lépések és fejlemények, mint amiről Caroll Quigley írt.⁵ Ezt az

⁵ Carroll QUIGLEY: *Tragedy and Hope. A History of the World in our Time.* The Macmillan Company New York, Collier-Macmillan Ltd. London 1974. (első kiadás 1966.) 324. „In addition to these pragmatic goals, the powers of financial capitalism had another far reaching aim, nothing less than to create a world system of financial control in private hands able to dominate the political system of each country and the economy of the world as a whole. This system was to be controlled in feudalist fashion by the central banks of the world acting in concert, by secret agreements arrived at in frequent and private meetings and conferences.”

új feudalizmust azonban rosszabbá és romlottabbá teszi a réginél az, hogy abban már sem a Biblia és a teológiai megfontolások, sem pedig a római jog szabályai és elvei nem képezik akadályát a hatalom önkényének. A Szerző a jogalkotási anomáliáknak mintegy lakmuszpapírként említi meg az LMBTQ-ideológia térnyerését és erőszakos, nem ritkán jogalkotási úton is megvalósuló terjesztését, valamint az ezzel szemben megtett hazai ellenlépéseket.

A kötet ötödik fejezete a Szerző által sorsdöntőnek ítélt 2022-es parlamenti választás dilemmáit boncolgatja. A kézirat lezárása óta ugyan túl vagyunk azon az eseményen, amelynek esetleges következményeit Prugberger vizsgálat alá vette, azonban azok a tétek, amelyekről szót ejt, alighanem sokáig aktuálisak maradnak. Az itt írottakat, mind a vizsgálati szempontokat, mind pedig a lehetséges történéseket új megvilágításba helyezi egyúttal az az idén februárban kitört orosz-ukrán háború, amelynek amerikai-orosz proxy-háborújellegét egyre inkább hangsúlyozza a nemzetközi sajtó és a diplomáciai diskurzusok is. Mindazok a tétek tehát, amelyeket a Szerző e fejezet alcímében, egyfajta alternatívaként úgy jelöl meg, hogy „tovább építkezés vagy rombolás”, az elmúlt hónapok eseményeinek tükrében új értelmet nyernek. Az a problémahalmaz, amivel való megbirkózást az egyes államok cselekvőségének csökkenése, nemzetállami jellegük fokozatos elvesztése nehezít, egyre fokozottabban jelenik meg a háborútól és annak következményeitől sújtott Európában.

A hatodik, *Utószó – Összegzés és leszűrhető következtetések* című fejezet ismét történelemfilozófiai kontextusban foglalja össze a kötetben elmondottakat. Az alapvetően derűlátó végkicsengésű sorok sem feledtetik el azonban az olvasóval azokra a reális veszélyekre való figyelmeztetéseket, amelyeknek rendszeres feltárása és megtárgyalása fontos kortörténeti dokumentummá is avatja Prugberger Tamás legújabb kötetét.